

АГРЕСИВНИЙ ТА АКсіОЛОГіЧНИЙ ТИПИ ЕМОЦіЙНОГО ДИСКУРСУ

Стаття присвячена встановленню критеріїв і побудові типології емоційного дискурсу. Особлива увага приділяється агресивному та аксіологічному типам емоційного дискурсу, які розглядаються з урахуванням їх загальної характеристики, а саме визначення, опису типових ситуацій, інтенцій мовців та мовленнєвої поведінки комунікантів. Підкреслюється спонтанність емоційної мовленнєвої поведінки як відмінної риси емоційного дискурсу.

Ключові слова: *інтенція мовця, принцип комунікативного співробітництва, максими ввічливості, конфлікт, агресія, оцінка.*

Статья посвящена установлению критериев и построению типологии эмоционального дискурса. Особое внимание уделено агрессивному и аксиологическому типам эмоционального дискурса, которые рассматриваются с учетом их общей характеристики, а именно определения, описания типовых ситуаций, интенций говорящих и речевого поведения коммуникантов. Подчеркивается спонтанность эмоционального речевого поведения как отличительной черты эмоционального дискурса.

Ключевые слова: *интенция говорящего, принцип коммуникативного сотрудничества, максимы вежливости, конфликт, агрессия, оценка.*

This research focuses on the standard-setting and the typology construction of the emotional discourse. A special attention is drawn to the aggressive and axiological types of the emotional discourse which are studied with regard to their general characteristics, notably the definition, the description of the typical situations, speakers' intentions and the speech behaviour of the communicants. The spontaneity of the emotional speech behaviour as the main differential feature of the emotional discourse is underlined.

Key words: *speaker's intention, the principle of communicative cooperation, politeness maxims, conflict, aggression, assessment.*

Як не раз зазначалося у наших попередніх публікаціях, емоційний дискурс розглядається нами як спонтанна емоційна мовленнєва діяльність і виокремлюється в окремий тип дискурсу на основі низки диференційних рис [див. 1]. Все ж, поряд з лексичними, семантичними, синтаксичними, функціональними особливостями цього дискурсу ми не можемо не згадати прототипних ситуацій його виникнення.

До емоційних дискурсів зараховуємо **агресивний, аксіологічний, блокувальний, з'ясувальний, сповідальний, фатичний**, виходячи з їхньої загальної характеристики, а саме визначення, опису типових ситуацій, інтенцій мовців та мовленнєвої поведінки комунікантів. Метою цієї статті є детальний розгляд лише агресивного й аксіологічного видів емоційного дискурсу. Аналіз інших видів емоційного дискурсу є завданням наших майбутніх статей.

Агресивний емоційний дискурс представлений такою мовленнєвою взаємодією комунікантів, яка характеризується недотриманням принципу комунікативного співробітництва [10] та максим ввічливого спілкування [11: 131–139], що проявляється в грубості, нетактовності, демонстративній байдужості, деструктивній поведінці. Цей тип дискурсу викликає дисенсус, оскільки комуніканти перебувають у стані ворожості, ігноруючи право співрозмовника на незгоду, що призводить до псування чи руйнування взаємовідносин [8: 4; 9: 188], і між комунікантами виникає конфлікт.

Агресія й агресивний дискурс є добре вивченими у психології та лінгвістиці [2: 265–266; 3: 166; 6: 233; 7: 226; 8: 4; 9: 188; 13: 478–479 та інші]. Необхідність розгляду агресивного дискурсу спричинена тим, що він є одним з найбільш поширених видів емоційного дискурсу. Для висвітлення суті агресивного емоційного дискурсу ми зупинимося лише на аналізі намірів та мовленнєвої поведінки комунікантів, які перебувають у стані агресії, відкритої неприязні, унаслідок чого виникає ворожість. Поведінка мовців залежить від факторів, що спричиняють виникнення агресії, до яких психологи відносять фрустрацію, подразливі події (біль, спека, шум, натовп тощо), неприємні емоційні стани, необхідність в самозахисті, емоційно змінні враження, нестриманість [9: 188; 13: 479]. Агресія може бути реакцією на певну емоцію [6: 233], зокрема на гнів, особливо в комплексі з відразу та зневагою, утворюючи так-звану “тріаду ворожості” [2: 265, 266; 3: 316; 6: 234; 8: 4]. Агресія може виникати під час конфлікту внаслідок зіткнення переконань, цінностей, інтересів комунікантів, збою в розумінні партнера, викликаного суперечностями, невиправданням очікуваного, нетактовністю, відмовою тощо (напр. [9: 178, 181]).

Мовець-агресор відзначається егоїстичною поведінкою, яка проявляється в бажанні домінувати і перемогти. Його метою є змусити адресата підкоритися, що здійснюється жорсткими неаргументованими, часто грубими способами прямого мовленнєвого впливу [7: 226]. Як наслідок, спостерігається сильний емоційний вибух, який супроводжується лайливою лексикою, різними образливими номінаціями і словословеннями разом зі специфічними для даної ситуації паралінгвістичними засобами, що призводить до агресивних дій у відповідь. Такий конфлікт є розплатою, що може закінчитися бійкою [12: 194–195]. У свідомості конфліктуючих формується образ ворога, їх метою є уразити опонента. Виходячи зі сказаного, адресант в дискурсі мовленнєвої агресії розглядається як “переслідувач”, адресат – як “жертва”.

Агресивний емоційний дискурс може бути представленим мовленнєвою атакою/агресією з боку мовця, або емоційною реакцією з боку адресата. У першому випадку до агресивного емоційного дискурсу ми відносимо такі його види, як: **висміювання, наругу, прискіпування, залякування, догану, звинувачення, ультиматум**, оскільки всі вони свідчать про агресивні, ворожі дії мовця по відношенню до адресата, які принижують, лякають його. Розглянемо агресивний емоційний дискурс з боку мовця на прикладі прискіпування:

Jimmy: [...] Are you going to Church?

Helena: (rather taken aback). No, I don't think so. Unless you want to.

Jimmy: Do I detect a growing, satanic glint in her eyes lately? Do you think it's living in sin with me that does it? (To Helena.) Do you feel very sinful my dear? Well? Do you?

She can hardly believe that this is an attack, and she can only look at him, uncertain of herself.

Do you feel sin crawling out of your ears, like stored up wax or something? Are you wondering whether I'm joking or not? Perhaps I ought to wear a red nose and a funny hat. I'm just curious, that's all.

She is shaken by the sudden coldness in his eyes [...] (Osborne, 78).

Висловлення *Are you going to Church?* підтверджує інтенцію Джиммі знайти привід для того, щоб виразити своє незадоволення, і він знайшов його, запитавши про церкву. У даному прикладі агресія Джиммі передається через уїдливі саркастичні питання (*Do I detect a growing, satanic glint in her eyes lately? Do you think it's living in sin with me that does it? Do you feel very sinful, my dear? Well? Do you? Do you feel sin crawling out of your ears, like stored up wax or something? Are you wondering whether I'm joking or not?*), які використовуються як прийом атаки на Гелену. Джиммі виступає переслідувачем і не може зупинитися, словесно діймаючи свою жертву Гелену.

З боку адресата емоційною реакцією слугують **опротестування, захист (виправдовування)**, тому що вони виникають унаслідок події, яка порушує емоційну рівновагу мовця та спричинює сильний емоційний сплеск. Розглянемо на прикладі агресивний емоційний дискурс з боку адресата:

The thought took quite a long time to travel through his head, but when at last he got it he flew into a violent rage. There flowed from his mouth such a stream of blasphemous obscenities as would have started a marine.

"That old cow," he finished. "What does he take me for?"

"You have the reputation of being rather hot stuff with the girls, Ginger," giggled the little Contrôleur.

"I wouldn't touch her with the flag-end of a barge-pole. It never entered my head. The nerve. I'll wring his blasted neck. Look here, give me my money, I'm going to get drunk."

"I don't blame you," said the Contrôleur.

"That old cow," repeated Ginger Ted. "That old cow."

He was shocked and outraged. The suggestion really shattered his sense of decency.

[...] "It's an insult," he shouted at the Contrôleur. "That's what it is, it's a bloody insult."

He lurched out of the house, and as he went he muttered to himself: "Dirty swine, dirty swine" (Maugham, 34-35).

Агресивна реакція Джингера викликана словами священика, які передав суддя. Джингер дуже злий (*he flew into a violent rage*): сама думка, що він міг звалтувати сестру священика – образлива, бо вона є непривабливою старою дівою (*That old cow, I wouldn't touch her with the flag-end of a barge-pole*). Джингер розглядає дане припущення як кривду (*it's a (bloody) insult*), оскільки, якщо про це довідаються, то з нього кепкуватимуть. Як наслідок, він поводить себе агресивно, виражаючи своє обурення. Інспектор не засуджує його, навпаки, підтримує в його бажанні напиться.

Вищезазначені різновиди агресивного емоційного дискурсу можуть комбінуватися, утворюючи складний агресивний дискурс типу **справдовування** чи **сварки**. Розвиток конфліктної ситуації може проходити за рахунок динамічного зміщення мовленнєвої взаємодії від справдовування до сварки в результаті зниження контролю. Розглянемо приклад.

(He advances toward Cory.)

Cory: What you gonna do ... give me a whupping? You can't whup me no more. You're too old. You just an old man.

Troy: (Shoves him on his shoulder.) Nigger! That's what you are. You just another nigger on the street to me!

Cory: You crazy! You know that?

Troy: Go on now! You got the devil in you. Get on away from me!

Cory: You just a crazy old man ... talking about I got the devil in me.

Troy: Yeah, I'm crazy! If you don't get on the other side of that yard ... I'm gonna show you how crazy I am! Go on ... get the hell out of my yard.

Cory: It ain't your yard. You took Uncle Gabe's money he got from the army and then you put him out.

Troy: (Troy advances on Cory.) Get your black ass out of my yard!

(Troy's advance backs Cory up against the tree. Cory grabs up the bat.)

Cory: I ain't going nowhere! Come on ... put me out! I ain't scared of you.

Troy: That's my bat!

Cory: Come on!

Troy: Put my bat down!

Cory: Come on, put me out!

(Cory swings at Troy, who backs across the yard.) What's the matter? You so bad ...put me out!

(Troy advances toward Cory.)

Cory: (Backing up.) Come on! Come on!

Troy: You're gonna have to use it! You wanna draw that bat back in me ... you're gonna have to use it.

Cory: Come on! ... Come on!

(Cory swings the bat at Troy a second time. He misses. Troy continues to advance toward him.)

Troy: You're gonna have to kill me! You wanna draw that bat back in me. You're gonna have to kill me.

(Cory, backed up against the tree, can go no farther. Troy taunts him. He sticks out his head and offers him a target.)

Come on! Come on!

(Cory is unable to swing the bat. Troy grabs it.)

Troy: Then I'll show you.

(Cory and Troy struggle over the bat. The struggle is fierce and fully engaged. Troy ultimately is the stronger, and takes the bat from Cory and stands over him ready to swing. He stops himself.)

Go on and get away from around my house.

(Cory, stung by his defeat, picks himself up, walks slowly out of the yard and up the alley.)

Cory: Tell Mama I'll be back for my things.

Troy: They'll be on the other side of that fence (Wilson, 87–89).

На прикладі конфлікту батька Троя та сина Корі можна спостерігати поетапне наростання емоційності ситуації від суперечки до скандалу. Батько і син перетворюються з рідних людей на ворогів. На фоні таких емоцій, як неприязнь, обурення і гнів, у них

іде боротьба за лідерство та ініціативу. Неможливість дійти спільної мови проявляється в конфронтації й агресії, що реалізується в погрозах (*Get on away from me! If you don't get on the other side of that yard ... I'm gonna show you how crazy I am! Go on ... get the hell out of my yard. You're gonna have to use it! You wanna draw that bat back in me ... you're gonna have to use it. Then I'll show you*), ефект яких посилюється провокуючими (*Go on now! Come on ... put me out! I ain't scared of you. Come on! You so bad ...put me out!*) та образливими одиницями (*You just an old man. Nigger! You crazy! black ass*). Як наслідок, вони розпочинають бійку, і батько, перемігши, виганяє свого сина з дому.

Перейдемо до розгляду аксіологічного емоційного дискурсу.

Аксіологічний емоційний дискурс передає коментар, який виражає емоційно-оцінне ставлення мовців один до одного, до вчинків, дій оточуючих, до дійсності тощо. Як відомо, одним з основних критеріїв оцінки, у тому числі й емоційної, є протиставлення за ознаками “позитивна/негативна”, “добре/погано” [4: 5; 5: 151 та інші]. Носієм оцінки переважно виступає суб’єкт мовлення, який виражає або позитивну емоційну оцінку з її модифікаціями – схваленням, захопленням і т. ін., або негативну емоційну оцінку та її модифікації – несхвалення, зневагу, презирство, насміх тощо. Залежно від того, на кого або на що спрямована емоційна оцінка, виділяємо **об’єктно-орієнтовані** та **суб’єктно-орієнтовані** аксіологічні емоційні дискурси.

Об’єктно-орієнтовані емоційні дискурси несуть в собі характеристику якостей, властивостей, дій і вчинків адресата або ситуації мовлення, тому до групи об’єктно-орієнтованого аксіологічного емоційного дискурсу ми відносимо **критику, коментар (відгук), похвалу, скаргу, торг**. Розглянемо об’єктно-орієнтований аксіологічний тип емоційного дискурсу на прикладі торгу:

“Indeed, she’s only asking half the proper price of those champions. Look here. Those fellows are almost reared. You’d only have to give them a few bags of bran – ”

“A few bags of bran?” Eamonn shouted. “Don’t disgust me with that kind of nonsense. Seven pounds ten a head is high way robbery.”

“Enough of that now,” Pedar shouted. “if you mean business, buy the pigs; if not, run along home before I lose my temper with you. I never heard such scandalous talk in all my life.” [...]

“Seven pounds a head,” Eamonn shouted, “and devil a penny more. Are you satisfied?”

Pedar put his hands behind his back and said:

“Seven pounds and ten. That’s her last word. Take it or leave it.”

“I’ll leave it,” Eamonn shouted, as he made for his car in great haste. “I’ll waste no more of my time. Good day to you.”

“Safe journey,” Pedar muttered, as he walked away in the opposite direction. “We live and learn. Such abuse! Lord knows! I never heard the like of it from an honest man” (Flaherty, 256–257).

Під час торгу учасники комунікації оцінюють товар, виставлений на продаж. Педар, власник свиней, намагається продати їх як найвигідніше, тому хвалить їх. Покупець Еамонн робить все можливе, щоб збити ціну. Коментарі мовців свідчать про об’єктно-орієнтованість цього дискурсу, оскільки вони стосуються товару (*half the proper price of those champions, Those fellows are almost reared, Seven pounds ten a head is high way robbery*), а також комунікантів, якими співрозмовники наділяють один одного (*if you*

mean business, buy the pigs; if not, run along home before I lose my temper with you. I never heard such scandalous talk in all my life. Don't disgust me with that kind of nonsense), опису ситуації (*Such abuse! Lord knows! I never heard the like of it from an honest man*).

У **суб'єктно-орієнтованих** емоційних дискурсах оцінюються власні вчинки або якості. До суб'єктно-орієнтованих емоційних дискурсів ми відносимо **хвастання**, **(само)захоплення**, в яких виражається задоволення собою, самовпевненість; та **самокритику** з такими емоціями, як незадоволення собою, відразу до себе та почуттям невпевненості тощо. Проілюструємо суб'єктно-орієнтований аксіологічний тип емоційного дискурсу на прикладі самозахоплення:

As she strolled through the family rose gardens watching the sun rise, she felt happier than she had ever been. "Not only am I perfect," she said to herself, "I am probably the first perfect person in the whole long history of the universe. Not a part of me could stand improving, how lucky I am to be perfect and rich and sought after and sensitive and young and ..." (Goldman, 34–35).

Цей уривок дискурсу є суб'єктно-орієнтованим, оскільки спрямований на оцінювання дівчиною своїх власних природних даних – вона захоплюється своєю вродою, вважає себе досконалою і радіє з того, що, можливо, вона перша ідеальна людина в історії всесвіту.

Отже, агресивний дискурс як найяскравіший тип емоційного дискурсу представлений двома різновидами: а) мовленнєвою атакою/агресією з боку мовця, до якого відносяться висміювання, наругу, прискіпування, залякування, догану, звинувачення, ультиматум, або б) емоційною реакцією з боку адресата на прикладі опротестування, захист (виправдовування). У разі комбінування вищезгаданих підвидів утворюється складний агресивний дискурс типу справдовування чи сварки. До аксіологічного емоційного дискурсу відносяться об'єктно-орієнтовані, включаючи критику, коментар (відгук), похвалу, скаргу, торг; та суб'єктно-орієнтовані різновиди, до яких належать хвастання, (само)захоплення та самокритику.

Перспективи дослідження зумовлені тим, що воно є внеском у вирішення проблем теорії мовленнєвої комунікації, пов'язаних із дослідженням мовленнєвої поведінки комунікантів та мовного впливу на співрозмовника, й емотіології у плані вивчення мовного вираження емоцій людини у спонтанних мовленнєвих ситуаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гнезділова Я. В. Емоційність та емотивність сучасного англомовного дискурсу: структурний, семантичний і прагматичний аспекти : Дис. ... канд. філол. наук / Я. В. Гнезділова. – К, 2007. – 291 с.
2. Изард К. Э. Психология эмоций / К.Э. Изард. – СПб.: Питер, 2000. – 464 с.
3. Ильин Е.П. Эмоции и чувства / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2002. – 752 с.
4. Крисанова Т. В. Висловлювання з негативною оцінкою адресата в сучасній англійській мові (комунікативно-прагматичний аспект): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київськ. держ. лінгвістичний ун-т / Т. В. Крисанова. – К., 1999. – 20 с.
5. Олинчук В. В. Просодическая организация эмоционально-оценочных текстов / В. В. Олинчук // Записки з романо-германської філології. – Одеса: Латстар. – 2003. – Вип. 13. – С. 151–159.

6. Покровская Я. А. Языковые способы отражения авербальной эмоциональной агрессии в художественном тексте (на материале английского языка / Я. А. Покровская // Язык и эмоции. – Волгоград: Перемена, 1995. – С. 232–230.
7. Фадеева Е. В. Ситуация конфликтного речевого взаимодействия в статусно-ролевом аспекте / Е. В. Фадеева // Вісник Київськ. лінгвістичного ун-ту. Серія Філологія. – 1999. – Т. 2, № 2. – С. 218–227.
8. Фадеєва О. В. Стратегії й тактики конфліктного дискурсу (на матеріалі сучасної англійської мови): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київськ. держ. лінгвістичний ун-т / О. В. Фадеєва. – К., 2000. – 18 с.
9. Gamble T., Gamble M. Communication Works / T. Gamble, M. Gamble. – N. Y.: Random House, 1987. – 440 p.
10. Grice H. P. Logic and Conversation / H. P. Grice // Syntax and Semantics. – N. Y.: Academic Press, 1975. – P. 41–58.
11. Leech G. N. Principles of Pragmatics / G. N. Leech. – London, New York: Longman, 1984. – 250 p.
12. Littlejohn S. Theories of Human Communication / S. Littlejohn. – Belmont, California: Wadsworth Publishing Company, 1989. – 315 p.
13. Wood S. E., Wood E. G. The Essential Word of Psychology / S. E. Wood, E. G. Wood. – Boston, London, Toronto, Sydney, Tokyo, Singapore: Allyn and Bacon, 2000. – 584 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- Goldman W. The Princess Bride / W. Goldman. – N. Y.: Ballantine Books, 1974. – 283 p.
- Maugham S. The Vessel of Wrath / S. Maugham // Collected Short Stories. – L.: Pan Books, 1980. – Vol. 2. – P. 9–46.
- Osborne J. Look Back in Anger / J. Osborne. – L.: The Chaucer Press, 1983. – 96 p.
- Wilson A. Fences / A. Wilson. – N. Y.: Penguin Books, 1986. – 101 p.

**ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО Й ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНОГО
КОМПОНЕНТІВ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ
ТЕРМІНОЛОГІЇ**

У статті подано стислий аналіз процесу становлення й розвитку української наукової термінології. Розглянуто окремі аспекти нормування галузевих терміносистем, взаємодію національних та інтернаціональних компонентів у їх структурі.

Ключові слова: *термінологія, унормування, науково-галузевий, взаємодія.*

В статті представлено короткий аналіз процесу становлення та розвитку української наукової термінології. Рассмотрены отдельные аспекты нормирования отраслевых терминосистем, взаимодействие национальных и интернациональных компонентов в их структуре.

Ключевые слова: *терминология, нормирование, научно-отраслевой, взаимодействие.*

This article provides a brief overview of the formation and development of Ukrainian scientific terminology. Analysis of the individual aspects of the normalization industry terminology systems in the context of the interaction between national and international components in their structure.

Key words: *terminology, norms, science and industry, the interaction.*

Термінознавство як самостійна галузь наукових досліджень ґрунтується на прагненні вчених усвідомити місце й функцію термінів у науково-пізнавальній діяльності людини. Ще до того, як функції термінів були визначені, з'явилося переконання, що без уважного ставлення до цих мовних одиниць, без опанування термінологічними системами неможливі прогресивні нововведення в науці й техніці. Безліч фактів засвідчують прагнення науковців до встановлення чітко визначеної наукової термінології в різних галузях науки і техніки. Відомо, що творці хімічної мови Антуа Лавуазьє та Клод Бертолле зробили спробу встановити номенклатуру хімічних сполук і систематизувати хімічну термінологію. Карл Лінней прагнув до унормування термінології в ботаніці та зоології, Везалія – в анатомії. Упродовж століть цими питаннями цікавились учені Леон-Баттіста Альберті, Мавролік Франческо, Лука Пачіолі, Леонардо да Вінчі, Галілео Галілей, Альбрехт Дюрер та інші. Спроби за своїми результатами та обсягом були різними: деякі з них отримали визнання (Лавуазьє, Лінней), а, наприклад, спроби Дюрера створити математичну термінологію на ґрунті німецької мови були невдалими. Однак важливим є саме прагнення вчених до узгодження питань науки та мови, оскільки зв'язок між ними не викликав ніяких сумнівів. Взяти хоча б висновки Лавуазьє, який у своїх працях стверджував, що кожна фізична наука обов'язково складається із низки фактів, котрі утворюють систему, уявлень, що їх викликають, слів, що їх виражають. Слово повинно породжувати уявлення, уявлення – зображувати факт: це три складники одного цілого. Якими б не були достовірними факти і чіткими уявлення, викликані цими фактами, вони будуть